

Posudek disertační práce

ing. Richard Smejkal:

**Spontánní dobrovolníci a jejich role v dynamickém
humanitárním systému
(FHS UK, 2018)**

Předložená disertační práce je výsledkem několikaletého intenzivního terénního výzkumu mezi dobrovolníky Mezinárodního Červeného kříže na Ukrajině, zejména v době masových demonstrací na Majdanu v Kyjevě a později v době ozbrojených konfliktů ve východní Ukrajině. Opírá se o zúčastněné pozorování autora jako jednoho z dobrovolných zdravotníků a o pět cílených rozhovorů s vybranými kolegy-dobrovolníky o jejich zkušenostech z této rozsáhlé a dlouhodobé akce. Její vlastní téma však daleko přesahuje konkrétní zprávu o jednom nasazení spontánních dobrovolníků. Snaží se na jejím základě analyzovat hlubinné změny, jimiž nasazení dobrovolníků ve velkých krizích a katastrofách v poslední době prochází, a zvažuje potřebu změn v chápání a organizování humanitárního dobrovolnictví vůbec.

Práce v elektronické podobě (.PDF) má 226 stran, z toho 16 stran pečlivě citované literatury, převážně v angličtině. Je svědomitě i typograficky vypravena, prakticky bez překlepů a chyb, opatřena poznámkami a velmi kultivovaně napsána. Po úvodu a stručném představení metodologie následuje vlastní text, který autor rozdělil do tří částí.

První a nejdelší část představuje organizovaný, centralizovaný a globální systém humanitární pomoci, jak jej Evropané v průběhu 19. a 20. století vytvořili. Typickým představitelem dobrovolnické organizace tohoto druhu je Mezinárodní Červený kříž a rostoucí počet NGO, často s globální působností. Finanční podporu států a vlád

organizuje centrálně Organizace spojených národů (OSN). Tento systém se může vykázat pozoruhodnými úspěchy a objem prostředků, které se touto cestou rozdělují, neustále roste – i když podle kritiků pomaleji než počet lidí, kteří by pomoc potřebovali.

Tento zavedený koncept organizované a plánované humanitární pomoci přirozeně přesahuje do pomoci rozvojové, kdežto potřeba čistě humanitární pomoci při konfliktech a katastrofách je náhlá a často nečekaná. Rozsah přírodních katastrof i občanských válek a represí patrně roste a těší se také stále větší pozornosti globalizovaných médií, Na druhé straně dostupnost komunikačních sítí umožňuje dříve nevídaný rozsah spontánní a samoorganizující se pomoci, která se z tradičního rámce vymyká a může se s ním dokonce dostat do konfliktu. Právě spontánní a neplánovaná dobrovolnická pomoc přitom dobře odpovídá charakteru přírodních katastrof i teroristických útoků. Autor tedy reprodukuje kritickou diskusi, která pokládá za nutné systém zásadně reformovat.

Spontánnímu, neplánovanému a neorganizovanému dobrovolnictví je věnována druhá část práce. Autor ukazuje, jak prudký vzestup spontánní a převážně laické humanitární pomoci souvisí s novými možnostmi komunikace a sociálních sítí a jak si nachází i jiné, decentralizované zdroje financí (*crowdfunding*). Spontánní dobrovolnictví nemá mnoho společného s rozvojovou pomocí, zato se zde objevuje potřeba chránit ohrožené lidi třeba i hrozbou násilím. Přehledná analýza známého případu masového záchranářství při povodních v USA (*Cajun navy*) dobře ilustruje charakteristické rysy spontánní příležitostné pomoci.

Konečně třetí část tvoří už zmíněná pětice cílených rozhovorů s pečlivě vybranými respondenty – autorovými kolegy v činnosti Červeného kříže na Ukrajině. Každý z nich předkládá své vlastní názory a protože autora dlouhodobě poznal a plně mu důvěřuje, jsou to názory zajímavé a cenné. Zároveň každý z respondentů reprezentuje určitý typ pohledu, motivace i kritiky pomoci, na níž se sám také podílel.

V závěru autor shrnuje výsledky svého výzkumu a nabízí i vlastní vyhodnocení situace, v níž se systém humanitární pomoci v naší době ocitá. Čtenáře může poněkud překvapit, že toto hodnocení je zřetelně pozitivnější, než by z kritik první části práce očekával. Autor svědomitě uvádí podstatné výhody spontánního dobrovolnictví, ale i jeho zásadní omezení. K těm patří charakteristická nespolehlivost, nedostatek koordinace i odborných kompetencí, nekrytá rizika (zejména právní), kterým se pomáhající vystavují, a konečně i nebezpečí konfliktů mezi samozvanými „veliteli“.

Práci jsem přečetl s chutí a s velkým zájmem a pokládám ji za vynikající. Protože bych autorovi doporučil, aby ji publikoval, chci ještě dodat pár čtenářských poznámek. Úvodní „teoretické“ části by možná prospělo jisté zkrácení. Ve sbírce převážně kritických hlasů možná i autor poněkud podlehl „mediální“ prezentaci kritizovaných příkladů. Humanitární katastrofa a proti ní odhodlání prostých dobrovolníků je mediální téma první třídy, které ovšem může také svádět k ukvapeným generalizacím i k novinářskému „vylepšování“ příběhu. Autor to napraví v Závěrech třetí části, na několik místech však argumentace citovaných zdrojů přece jen budí jisté pochybnosti. Tak na str. 20 autor reprodukuje stanovisko UNOCHA, že potřeby humanitární pomoci rostou rychleji než disponibilní prostředky. Čtenář by s tím rád souhlasil, jen tuto figuru dobře zná z různých propagačních a „mobilizačních“ textů, které nás chtějí přesvědčit, že se řítíme do propasti. Proto by možná chtěl vědět, zda tyto potřeby rostou také rychleji než počet lidí na světě – anebo ne. Podobně dojem o rostoucím počtu a rozsahu katastrof i o zázračných možnostech spontánní mobilizace dobrovolníků může působit jako úplná novinka – pokud si neuvědomíme změněnou roli globalizovaných médií, demografický růst atd. Emotivní přehánění může být na místě v kampani, která chce mobilizovat. Jednou z úloh akademické práce je takové případy korigovat a možná také mobilizovat, ale s argumentací co nejvíc střízlivou a pevnou.

To ovšem rozhodně není kritika předložené práce, kterou považuji za vynikající a jednoznačně **doporučuji k obhajobě**.

V Praze 27.6.2018

Prof. Jan Sokol